

Conèixer el territori i la llengua: la Plana d'Utiel-Requena. Les Gorges del Cabriol, Venta del Moro i *Tierra Bobal*

L'activitat tindrà lloc els dies 31 de març, 1 i 2 d'abril i s'adreça a la comunitat universitària

El Vicerectorat d'Organització d'Estudis, Qualitat, Acreditació i Llengües de la Universitat Politècnica de València, per mitjà del Servei de Promoció i Normalització Lingüística (SPNL), organitza l'activitat "Conèixer el territori i la llengua: la Plana d'Utiel-Requena. Les Gorges del Cabriol, Venta del Moro i *Tierra Bobal*" per a practicar la llengua mentre coneixem el territori, els dies 31 de març, 1 i 2 d'abril de 2023, inclosa dins de les activitats d'El Vint-i-5, que es realitzen cada any al voltant de la data històrica del 25 d'Abril.

INFORMACIÓ SOBRE EL TERRITORI (la Plana d'Utiel-Requena, el Parc Natural de les Gorges del Cabriol, Venta del Moro, la Marca Turística *Tierra Bobal*, la Destinació Turística *Starlight* i l'Asociación por Utiel-Requena Sostenible): consulteu l'[ANNEX I](#).

DESTINATARIS DE L'ACTIVITAT: membres de la UPV, amb acompanyants (adults i xiquets)

PROGRAMA

Divendres 31 de març

16 h	Eixida de l'autocar des del Campus de Vera de la UPV
17.30 h	Arribada a Venta del Moro, Alberg Hoces del Cabriol
18 h	Berenar
18.30 h	Benvinguda de Luis Francisco López Yeves, alcalde de Venta del Moro i membre de Tierra Bobal Casa de la Cultura a) Presentació: "La Plana d'Utiel-Requena, una comarca amb molts atractius històrics, naturals i econòmics", amb - Ignacio Latorre, cronista oficial de Venta del Moro, director de l'Arxiu Municipal de Requena, membre del Centre d'Estudis Requenenses, de Territorio i Tierra Bobal i de l'Asociación Cultural Amigos de Venta del Moro - Laura Gómez Martínez, directora del CEIP Maestro Victorio Montés - representants de Tierra Bobal - Julián Soriano i Silvia González, de l'Asociación por Utiel-Requena Sostenible
	b) Jocs tradicionals per als xiquets. Descubrim la Plana d'Utiel-Requena
20.30 h	Sopar

SERVEI DE PROMOCIÓ I
NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

21.30 h	Observació astronòmica: nit d'estrelles, cels nocturns nets , a càrrec de Luis Rivas i Luis Garrido, de l'Associació Valenciana d'Astronomia Lloc: Punt <i>starlight</i> al Cerro de la Cabeza de Venta del Moro
---------	--

Dissabte 1 d'abril

8 h	Desdejuní i recollida del pícnic
8.30 h	Rutes a peu guiades , amb dos possibles itineraris. Esmorzar durant la ruta. DS1. Venta del Moro - visita guiada al Centre d'Interpretació del PN de les Gorges del Cabriol – Museu Etnològic – Casas del Rey (pel PR-CV 345) – arbres monumentals – visita i degustació al celler Neleman – Venta del Moro (dificultat baixa, 7,5 Km). Guia: Rosa Dasí, de Bobal@Cabriel DS2. PR-CV 344. Sender de Fuente de la Oliva: Paratge de la Fuente de la Oliva – Mirador de la Fonseca (la Vall de la Fonseca) - les Gorges del Cabriol (del Rabo de la Sartén, de Vicente, del Purgatori, toll de l'Amor...) (dificultat mitjana, 14 Km, per pistes forestals, desplaçament amb autocar fins al punt d'inici de la ruta. Guia: AvenSport
14 h	Dinar a l'alberg
17 h	a) Activitat per a xiquets (i adults): «Fes el teu llibre de natura» . Com crear el teu propi llibre a partir de mostres botàniques, fotos i textos literaris, a càrrec de Rosa Mengual i Míriam Salvador, directora i responsable de Comunicació de la Fundació Bromera per al Foment de la Lectura Casa de la Cultura b) Xarrada sobre la gastronomia de Tierra Bobal (la Plana d'Utiel-Requena), a càrrec de Carlos Cervera, del Restaurant El Yantar de Requena Casa de la Cultura
18 h	Berenar típic
18.30 h	"Festí de paraules" , espectacle de contes, cançons, titelles i altres oralitats ludicofestives, amb Vicent Cortés, <i>vividor del conte</i> Casa de la Cultura
20.30 h	Sopar
21.30 h	Conversa i passeig per Venta del Moro , amb Ignacio Latorre, cronista oficial de Venta del Moro, i Josep Cortés, del Servei de Promoció i Normalització Lingüística de la UPV

Diumenge 2 d'abril

8 h	Desdejuní i recollida del pícnic
8.30 h	Rutes a peu guiades. L'autocar eixirà des de Venta del Moro. Esmorzar durant la ruta. En acabar cada una de les rutes, l'autocar recollirà els participants per tornar a l'alberg.
	DG1. Sender Mirasol. Ruta geològica Los Cuchillos de Contreras: Càmping de la Venta de Contreras – Rambla del Martinete – cases de Mirasol – Los Cuchillos – pont de Ferro – Venta de Contreras (dificultat baixa, 8 Km). Guia: AvenSport
	DG2: Ruta geològica Los Cuchillos – Barranc de Moluengo (ruta 5, morada, del Parc Natural): Pàrquing de Peña Blanca (antiga N-III) – trinxeres de l'Horta de Carpia (Guerra del Francès) - pista forestal – mirador dels Cuchillos del Cabriol – vista de les Gorges — barranc de Moluengo – búnquers del Romeroso (guerra civil) – pàrquing (dificultat mitjana alta, 6,5 Km). Guies: Chimo, tècnic del Parc Natural, i Carles de Santiesteban, professor del Departament de Botànica i Geologia de la Universitat de València
14.30 h	Dinar a l'alberg
16 h	Eixida de l'autocar des de Venta del Moro cap a València
18 h	Arribada a València

PREINSCRIPCIÓ: fins al 12 de març (23.59 h) o fins que es cobrisquen les places, pel formulari "[Preinscripció Conèixer el territori i la llengua](https://bit.ly/Conèixer)" (<https://bit.ly/Conèixer>). Les places són limitades.

CONFIRMACIÓ DE LA PREINSCRIPCIÓ: Una vegada feta la preinscripció, l'SPNL enviarà una comunicació amb l'aportació que correspon, el concepte i el número de compte on cal fer la transferència. A continuació, les persones admeses hauran d'enviar a dinamitzacio.spnl@upv.es el justificant de la transferència, en el termini que s'indique, per a poder confirmar la inscripció.

APORTACIÓ DELS PARTICIPANTS (inclou: autocar, allotjament, àpats, rutes guiades, activitats, obsequis i assegurança d'accidents)

**SERVEI DE PROMOCIÓ I
NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA**

PAS i PDI i acompanyants adults	90 euros
estudiants UPV en general	50 euros
voluntaris lingüístics UPV	45 euros
de 13 a 17 anys	50 euros
de 3 a 12 anys	40 euros
menors de 3 anys	gratuit

DESPLAÇAMENT: El desplaçament es realitzarà amb autocar des del campus de Vera.

ALLOTJAMENT: L'allotjament serà a l'[Alberg Hoces del Cabriel](#) (d'AvenSport) dins del nucli urbà de [Venta del Moro](#). Les habitacions de l'alberg són de dues, quatre o sis persones com màxim, totes amb el bany a l'interior. A més, si cal, disposarem de les [Cases rurals Hoces del Cabriel](#) (d'AvenSport): cadascuna amb dues habitacions dobles i dues quàdruples, totes amb bany. Per a l'allotjament, només cal dur tovallola. Hi ha llençols i mantes.

**INFORMACIÓ COMPLETA DE L'ACTIVITAT D'OBSERVACIÓ ASTRONÒMICA I DE LES RUTES A PEU
GUIADES:** consulteu l'[ANNEX II](#)

RECOMANACIONS GENERALS: document d'identitat o passaport, targeta sanitària o de la vostra assegurança, carnet de senderisme (en el cas de tenir-ne), tovallola, gorra o barret, llanterna o frontal, calçat de muntanya (preferible) o esportiu (que no tinga la sola llisa), calcetins apropiats, impermeable, ampolla amb aigua (1 o 1,5 l), barretes energètiques o fruits secs, càmera fotogràfica o mòbil, crema solar, bastons de senderisme (en el cas de tenir-ne), motxilla (aconsellable)

MÉS INFORMACIÓ: dinamitzacio.spnl@upv.es

ORGANITZA: Servei de Promoció i Normalització Lingüística (www.upv.es/bondia)

COL·LABOREN: Acadèmia Valenciana de la Llengua, Ajuntament de Venta del Moro, Centre d'Interpretació del Parc Natural de les Gorgues del Cabriol, Mancomunitat de l'Interior Terra del Vi, Tierra Bobal, Departament de Botànica i Geologia de la Universitat de València, CEIP Maestro Victorio Montés, Asociación Cultural de Amigos de Venta del Moro, Associació Valenciana d'Astronomia, Asociación por Utiel-Requena Sostenible, Fundació Bromera per al Foment de la Lectura, Fundació Sambori, AvenSport, Neleman, Bobal&Cabriel

CONÈIXER EL TERRITORI I LA LLENGUA. ANNEX I

INFORMACIÓ SOBRE LA PLANA D'UTIEL-REQUENA, EL PARC NATURAL DE LES GORGES DEL CABRIOL, VENTA DEL MORO, LA MARCA TURÍSTICA *TIERRA BOBAL*, LA DESTINACIÓ TURÍSTICA *STARLIGHT* I L'ASOCIACIÓ POR UTIEL-REQUENA SOSTENIBLE

- **La Plana d'Utiel-Requena**

La Plana d'Utiel-Requena és una comarca situada a la part més occidental i elevada de la província de València i formada per nou municipis: Camporrobles, Caudete de las Fuentes, Fuenterrubles, Requena, Sinarques, Utiel, Venta del Moro, Villargordo del Cabriel i Xera. Terra de frontera entre la Comunitat Valenciana i Castella-la Manxa, el paisatge és un gran altiplà cobert actualment de vinyes amb grans superfícies de bosc mediterrani.

Es tracta d'un territori ben comunicat des de temps històrics entre l'interior de la Península i la costa mediterrània: travessat per importants carreteres (N-III o autovia A3, N-330 i A-32) i línies de ferrocarril (AVE Madrid-València, línia 3 de Rodalies i línia 5 dels trens regionals de RENFE).

La comarca, abans de la conquesta cristiana, pertanyia a la Taifa de València, i el riu Cabriol era la frontera natural amb l'occident peninsular. Administrativament va formar part de Castella fins a mitjan segle XIX, a excepció de Sinarques i Xera, ja pertanyents al Regne de València des del segle XIII. El 1833, per decret de la reina Isabel II, s'aplicà la divisió provincial espanyola de Javier de Burgos, però no va ser fins al 1851, amb un decret específic per a l'altiplà de Requena-Utiel, que Requena i el seu partit judicial passaren de la província de Conca a la de València.

Es tracta d'una comarca castellanoparlant, amb origen en la repoblació principalment castellana i aragonesa a partir del segle XIII, encara que és notable el nombre d'aragonesismes i valencianismes en la parla popular. Al segle XVIII, per l'enorme cultiu de moreres a Requena, s'hi establiren molts treballadors de la seda valencians, cosa que comportà un important reviscolament per a l'economia d'aquesta població i es convertí en un centre molt important de producció sedera, amb més de 800 telers, que fabricaven teles per a Amèrica. Això suposà també que hi haja a hores d'ara tants cognoms valencians (com els Ferrer), a banda dels autòctons castellans. Paral·lelament, a Utiel s'iniciava la indústria de la gerreria per a l'emmagatzematge i comercialització del vi, la destinació del qual no era sols el comerç local sinó també l'exportació a altres zones de producció de vi.

- **Venta del Moro**

[Venta del Moro](#) (1.200 h) és un dels nou municipis de la Plana d'Utiel-Requena. El seu terme municipal, de 272 km², és el tercer en extensió de la província de València i està dividit en dues zones paisatgístiques molt diferents: la part oriental està composta per extenses zones de cultiu de vinya, esquitxades de petites extensions de pinedes, i l'occidental, que coincideix amb la serra del Rubial i la ribera del riu Cabriol, és més agresta i muntanyenca, amb nombrosos barrancs, paratges de gran bellesa com les espectaculars Gorges i Cuchillos del Cabriol. Aquest riu serveix de límit entre la Comunitat Valenciana i Castella-la Manxa, amb més de 50 km de travessia pel terme municipal.

[Venta del Moro](#) té actualment set llogarets habitats: Venta del Moro (capital municipal), Jaraguas, Los Marcos, Las Monjas, Casas de Moya, Casas del Rey i Casas de Prada. En el nucli urbà podem trobar, a la zona antiga, carrerons estrets coneguts amb noms molt singulars en honor a diferents persones emblemàtiques que van habitar el municipi, com el carreró del Tío Inocente, el del Tío Perico *de la Cana*, el del Tío Merenciano, etc., i actualment plaques a les portes de les cases que recuperen el lèxic propi ventamori (*venturreño*, en castellà).

La història de Venta del Moro està fortament lligada a la de Requena, de la qual va ser llogaret fins la primera independència el 1813, quan se n'anaren els francesos de la comarca i va començar a vigir la Constitució de Cadis; després va ser en el Trienni Liberal en 1820. En la divisió provincial de Javier de Burgos (1833) encara seguien a Conca i la segregació definitiva fou en 1836, amb el retorn de la vigència de la Constitució de Cadis. (Encara que fins al 1957 encara pertanyia a la Diòcesi de Conca.)

L'origen del poble es basa en la hipotètica existència d'una venda regentada per algun musulmà en el camí que anava de Toledo a València i que comunicava Iniesta amb Requena pel pont de Vadocañas.

La seua economia està basada actualment en l'agricultura de secà amb grans extensions de vinya (el 65% de la superfície agrària), principalment de la varietat boval, que produeixen vi amb la denominació d'origen Utiel-Requena en més d'una dotzena de cellers. Com a cultius alternatius sols trobem l'ametler (13%), l'olivera (5%) i el cereal (4%). L'economia es complementa amb els sectors de la construcció, el comerç i l'hosteleria i actualment un creixement important d'empreses vinculades al turisme actiu i de natura. També destaca l'amplia oferta gastronòmica elaborada amb productes naturals i recetes tradicionals.

- **Parc Natural de les Gorges del Cabriol**

Entre els termes municipals de Villargordo del Cabriel, Venta del Moro i Requena es troba el [Parc Natural de les Gorges del Cabriol](#) (en castellà *Hoces del Cabriel*), un dels espais naturals més

significatius del territori valencià, per la seua extensió i la singularitat del seu paisatge lligat al riu Cabriol, amb espectaculars gorges (de Vicente, del Purgatori o del Rabo de la Sartén) i crestes verticals (Los Cuchillos), originades per l'erosió de les parts més blanques de la roca (està denominat com a Lloc d'Interès Geològic).

Aquest territori de singular importància per la seua flora, fauna, paisatge, característiques geològiques i valors socioeconòmics i culturals, es troba molt vinculat al medi rural tradicional. El Parc Natural forma part de la Reserva de la Biosfera de la UNESCO de la Vall del Cabriol des del juny de 2019.

Els hàbitats més importants de l'espai estan associats a l'ambient fluvial i als cingles que els envolten. Pel que fa a la [flora](#), la vall del Cabriol és el bosc de ribera millor conservat de les nostres terres. Respecte a la [fauna](#), aquest enclavament presenta un valor excepcional, amb nombroses espècies catalogades d'interès, com les rapaces (l'àguila cuabarrada, l'àguila reial o daurada i el mussol banyut, i els mamífers (cérvol, cabirol, cabra muntesa i senglar). Per això està declarat com a ZEPA (Zona d'especial protecció per a les aus) dins de la xarxa Natura 2000.

Els recursos culturals que ofereix el parc i els seus voltants són nombrosos, entre els quals cal destacar jaciments paleontològics (com El Puente de la Vía, amb una immensa riquesa de mamífers i plantes fòssils de fa aproximadament uns sis milions d'anys o els fòssils dels camells gegants més antics d'Europa), jaciments arqueològics (com els cups de vi de Las Casillas del Cura) o l'arquitectura fluvial (com el pont de Vadocañas i la Noria -sènia- Fluvial).

- **Marca turística Tierra Bobal**

Tierra Bobal és la marca de destinació turística de l'interior de València (<https://tierrabobal.es>) que integra els nou municipis de la [Mancomunitat de l'Interior Terra del Vi](#). Creada el 2019 i gestionada des de la governança participativa, identifica un territori on són protagonistes les vinyes i la varietat de raïm que resulta dominant, la boval, i basa la seua oferta en la naturalesa, el patrimoni i la cultura vitivinícola

El patrimoni cultural vinculada al vi, fruit de més de 2.500 anys de tradició vitivinícola; les reserves naturals reconegudes amb els parcs naturals Gorges del Cabriol i Xera-Sot de Xera i la Reserva de la Biosfera Vall del Cabriol; la certificació Starlight, que acredita l'excel·lent qualitat del cel, i els recursos gastronòmics i historicoartístics, des de jaciments a coves o temples, completen una oferta turística diversa i atractiva.

La Mancomunitat de l'Interior Terra del Vi representa l'òrgan de gestió i promoció de la marca turística Tierra Bobal, amb canals d'accés a informació d'interès: [web](#), [APP](#), [canal de YouTube](#) i

**SERVEI DE PROMOCIÓ I
NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA**

un [relat, "Anerai"](#), terme provinent de la cultura ibera present a la comarca des de fa més de dos mil anys que significa 'benvingut, benvinguda'.

En la web de l'Associación [Paisaje Cultural de la Vid y el Vino Territorio Bobal](#) (nascuda per a la protecció i defensa dels recursos del patrimoni cultural i natural de la comarca) i en la [web històrica de Tierra Bobal](#) s'ofereix informació completa sobre la seua història, patrimoni, gastronomia, cultius i altres recursos.

- **Destinació Turística Starlight**

El territori valencià de Terra Boval ha aconseguit la certificació com a [Destinació Turística Starlight](#), per la qual es reconeix la qualitat dels cels nocturns gràcies a l'escassa o nul·la contaminació lumínica i la seua aptitud per a acollir iniciatives turístiques relacionades amb l'observació dels cels estrellats com a part essencial de la naturalesa.

- **Asociación por Utiel-Requena Sostenible**

L'[Asociación por Utiel-Requena Sostenible](#) treballa des del 2021 per una implementació racional i sostenible de les energies renovables, respectant el paisatge i el mediambient, el territori, els recursos naturals i els modes de producció tradicionals, així com la seua relació amb la qualitat de vida i la salut de les persones. A més, pretén preservar i fomentar el patrimoni natural, agrícola i etnogràfic.

CONÈIXER EL TERRITORI I LA LLENGUA. ANNEX II: INFORMACIÓ DE L'ACTIVITAT D'OBSERVACIÓ ASTRONÒMICA I DE LES RUTES A PEU GUIADES

Observació astronòmica: nit d'estrelles, cels nocturns nets

La Plana d'Utiel-Requena, concretament Venta del Moro, té molts punts reconeguts com a *starlight*, és a dir, sense contaminació lumínica, per això és un bon lloc per a una observació astronòmica, que es farà amb la col·laboració de Luis Rivas i Luis Garrido-, membres de l'Escola Valenciana d'Astronomia, pertanyent a l'[Associació Valenciana d'Astronomia](#).

S'observarà el cel des del Cerro de la Cabeza de Venta del Moro (a 15 min caminant des de l'alberg), on només fer-se de nit (aprox. a les 21 h, en horari d'estiu) ja seran visibles Venus, Mart i la Lluna gibosa. Observarem amb telescopis el cel i coneixerem les constel·lacions visibles a simple vista.

NOTA: Cal portar roba suficient, però no eixir folrats de l'alberg (perquè començaríem a suar i passaríem més fred). És millor diverses capes fines que poques gruixudes, i cal anar posant-les a mesura que el cos ens les reclame. Molt important: per a tenir els peus calents cal cobrir-se el cap.

Rutes a peu guiades

Hi haurà diverses rutes guiades a peu amb els guies del Parc Natural, de Bobal&Cabriel i d'AvenSport. Els participants estaran coberts amb una assegurança d'accidents. S'esmorzarà durant la ruta.

Dissabte 1 d'abril. Dos possibles itineraris:

- **DS1. Venta del Moro - visita guiada al Centre d'Interpretació del PN de les Gorges del Cabriol – Museu Etnològic – Casas del Rey (pel PR-CV 345) – visita i degustació al celler Neleman – Venta del Moro** (dificultat baixa, 7,5 Km). Guia: Rosa Dasí, de Bobal@Cabriel

NOTES: El Centre d'Interpretació és molt complet i didàctic, uns dels millors, amb sons d'aus, panells sobre la geologia, la fauna, la flora... La ruta és còmoda, amb vistes d'arbres monumentals i un paisatge divers, i es completa amb una visita guiada didàctica, entreteniment per a xiquets i degustació al celler Neleman, productor de vi ecològic.

- **DS2. PR-CV 344. Sender de Fuente de la Oliva: Paratge de la Fuente de la Oliva – Mirador de la Fonseca (la Vall de la Fonseca) - les Gorges del Cabriol (del Rabo de la Sartén, de**

**SERVEI DE PROMOCIÓ I
NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA**

Vicente, del Purgatori, toll de l'Amor...) (dificultat mitjana, 14 Km, per pistes forestals, desplaçament amb autocar fins al punt d'inici de la ruta. Guia: AvenSport

NOTES: El Paratge de la Fuente de la Oliva és un punt on paraven els ramats transhumants que anaven per l'Assagador Reial de la Manxa o de Sant Joan. Des del Mirador de la Fontseca es pot observar la Vall de la Fonseca, un dels tres llocs de major interès geològic del Parc Natural (juntament amb les Gorges i els Cuchillos). De les Gorges, la més espectacular és la de Vicente, ja que es contempla el meandre complet des d'un punt elevat amb una imatge impressionant.

Diumenge 2 d'abril. Eixida amb autocar des de Venta del Moro fins al punt de l'inici de la ruta. Dos possibles itineraris:

- **DG1. Sender Mirasol. Ruta geològica Los Cuchillos de Contreras: Càmping de la Venta de Contreras – Rambla del Martinete – cases de Mirasol – Los Cuchillos – pont de Ferro – Venta de Contreras (Casa de postes, del segle XVI) (dificultat baixa, 8 Km).** Guia: AvenSport

NOTES: Pertany a la Reserva Natural de las Hoces del Cabriel de Castilla-la Manxa. És un agradable recorregut, per pista forestal, a la vora del riu Cabriol fins als peus de Los Cuchillos de la Fonseca. La ruta s'inicia en l'antiga carretera (N-3, actual CV-4661) del port de Contreras, construïda a mitjans del segle XIX per a salvar el riu Cabriol i famosa per les nombroses corbes, i en desús des de 1970. Per a construir l'A-3, els treballadors s'assentaren en el poble de Contreras, just davall de la Cementera Turia, que finalment quedà aïllat i despoblat.

- **DG2: Ruta geològica Los Cuchillos – Barranc de Moluengo (ruta 5, morada, del Parc Natural): Pàrquing de Peña Blanca (antiga N-III) – trinxeres de l'Horta de Carpia (Guerra del Francès) - pista forestal – mirador dels Cuchillos del Cabriol – vista de les Gorges – barranc de Moluengo – búnquers del Romeroso (guerra civil) – pàrquing (dificultat mitjana alta, 6,5 Km).** Guies: Chimo, tècnic del Parc Natural, i Carles de Santiesteban, professor del Departament de Botànica i Geologia de la Universitat de València

NOTES: El recorregut mostra una síntesi de la geologia de la serra del Rubial, límit estructural entre el Sistema Ibèric i les Bètiques, i es poden veure els dos elements geomorfològics més excelso: les Gorges i els Cuchillos del Cabriol, a més de les argiles i conglomerats de la planura de Castilla-la Manxa. La ruta s'inicia en l'antiga carretera del port de Contreras, més avall de la torre del Telègraf. Uns dels paisatges més bonics és també el barranc de Moluengo, per on baixa l'aigua i forma cascades i tolls.